

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата психологічних наук, доцента, доцента
кафедри громадського здоров'я та фізичного виховання
Навчально-наукового інституту соціально-гуманітарного менеджменту
Національного університету «Острозька академія»**

Гільман Анни Юріївни

**на дисертаційне дослідження Дзюнь Христини Богданівни
«Психологічні умови розвитку резильєнтності студентської молоді в
складних життєвих обставинах»**

**представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії з психології
за спеціальністю 053 Психологія
галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки**

Сучасний світ характеризується динамічними соціальними, економічними та геополітичними змінами, які в умовах сьогодення України супроводжуються надскладними кризовими явищами, такими як повномасштабна війна, хронічний стрес, загроза безпеці та руйнація звичних соціальних зв'язків. У таких умовах особливо вразливою категорією населення є студентська молодь, адже період навчання у закладі вищої освіти – це унікальний етап онтогенезу, що супроводжується значними особистісними, когнітивними та психосоціальними трансформаціями. Студентський вік не лише збігається з процесами активного професійного самовизначення та кризою переходу до дорослості, а й вимагає високого рівня адаптивності до нових соціальних ролей та інтелектуальних навантажень. У цьому контексті вплив стресогенних чинників та складних життєвих обставин набуває особливої значущості, адже вони здатні серйозно дезорганізувати внутрішній ресурс молоді, деструктивно впливати на ментальне здоров'я та блокувати успішну соціалізацію, що актуалізує потребу вивчення психологічних умов розвитку їхньої резильєнтності як базової життєстійкості.

Згідно з численними дослідженнями вчених (К. Балахтар, Ю. Гонтар, І. Євтушенко, Л. Карамушка, З. Кіреєва, О. Кокун, Г. Лазос, Т. Ларіна, В. Предко, О. Руденко, Т. Титаренко, О. Хамініч, О. Байер, В. Бернард, Е. Вернер, С. Мадді, Е. Морель, Т. Ревенсон, Дж. Річардсон, М. Руттер, Р. Сміт, К. Черрі та ін.) підвищений рівень стресу у студентській молоді може спричинити низку негативних наслідків: розвиток психосоматичних розладів,

ризик дезадаптації, такі порушення психічного здоров'я, як тривога, депресія та емоційне вигорання. Критичною є ситуація під час війни, коли молодь стикається з постійною небезпекою, невизначеністю та втратою базової захищеності й соціальної підтримки. У таких умовах стресові чинники посилюються через вимушене переміщення, втрату домівки чи фінансову нестабільність, що загострює емоційні переживання.

Актуальність теми дослідження обумовлена також тим, що сучасна психологія прагне інтегративного підходу до розуміння психоемоційного стану студентської молоді. Психологічна підтримка у період навчання є ключовим чинником забезпечення гармонійного особистісного та професійного розвитку. Урахування особливостей розвитку резильєнтності студентів у складних життєвих обставинах дозволяє не лише запобігти негативним наслідкам хронічного стресу, але й сприяти формуванню позитивного досвіду подолання життєвих криз.

Дисертаційна праця є надзвичайно вчасною, адже вона заповнює теоретичний вакуум у дослідженні деструктивного впливу психотравмуючих чинників війни в Україні на внутрішні ресурси здобувачів вищої освіти. У дослідженні проаналізовано, як такі чинники, як хронічне почуття небезпеки, дезорієнтація та руйнація звичного мікросоціуму, позначаються на ментальному здоров'ї та особистісній стійкості молоді. Робота має вагомe теоретичне й практичне значення, оскільки вперше пропонує цілісну психологічну модель розвитку резильєнтності, а також інноваційну програму оптимізації адаптаційних можливостей студентів шляхом застосування тренінгових технологій, актуалізації самомотивації, рефлексії та технік емоційної саморегуляції в межах психологічної служби ЗВО.

Отримані результати є важливими не лише для розуміння впливу кризових чинників на студентів, але й для розробки програм психологічного супроводу, які можуть бути ефективно застосовані в умовах кризового суспільства. Таким чином, дисертація Дзюнь Христини Богданівни відображає значний внесок у розвиток психологічної науки та практики, спрямованої на

підтримку студентської молоді як однієї з найбільш уразливих категорій населення в сучасних умовах.

Дисертаційне дослідження виконане у межах науково-дослідної теми кафедри психології розвитку та консультування Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за напрямом «Психолого-педагогічні засади становлення освітнього діалогу як інноваційної психодидактичної технології» (державний реєстраційний номер: 0118U003130).

Мета, завдання та предмет дослідження сформульовані коректно. Методи дослідження адекватні меті та завданням наукової роботи, вони забезпечили можливість проведення дослідження резильєнтності у студентської молоді та дали можливість отримати нові теоретичні та емпіричні дані про особливості адаптаційних ресурсів досліджуваних. Також дали змогу виявити та зрозуміти основні потреби студентів, які перебувають у складних життєвих обставинах у період війни.

Найбільш цікавими результатами дисертаційного дослідження Дзюнь Х.Б. є розроблена авторська психологічна модель розвитку резильєнтності студентської молоді в складних життєвих обставинах, яка охоплює структурні компоненти, функції, психологічні механізми та психологічні умови розвитку резильєнтності особистості. Встановлено, що резильєнтність формується як результат взаємодії мотиваційно-ціннісних, когнітивних, емоційно-регуляційних і поведінкових чинників, серед яких провідну роль відіграють самомотивація, віра у добро, саморозуміння, стресостійкість, асертивні дії та орієнтація на саморозвиток. Розроблено та апробовано програму розвитку резильєнтності студентської молоді в складних життєвих обставинах.

Теоретична значимість дослідження полягає в розширенні розуміння особливостей розвитку резильєнтності студентської молоді у стресових умовах, зокрема в контексті складних життєвих обставин, в т.ч. під час війни. Робота поглиблює знання про психологічні механізми, структурні компоненти та умови підвищення особистісної стійкості й збереження ментального здоров'я здобувачів вищої освіти. Практичне значення дослідження виражається в розробці методичних рекомендацій та тренінгової програми розвитку

резильентності для психологів, науково-педагогічних працівників і фахівців центрів психологічної стійкості. Програма та результати роботи можуть бути інтегровані в діяльність психологічних служб ЗВО, використовуватися під час викладання навчальних курсів психологічного профілю та в консультативній практиці.

Достовірність та надійність отриманих результатів забезпечується ретельним аналізом теоретичних джерел, їх науковим обґрунтуванням, використанням статистичних методів, які повністю відповідають меті й завданням дослідження, а також поєднанням кількісного та якісного аналізу даних. Репрезентативність вибірки, коректне застосування методів математичної статистики та збалансованість підходів до аналізу інформації також сприяли отриманню вірогідних висновків.

Для визначення особливостей резильентності дисертантка виконала глибокий аналіз феномену, на основі якого була побудована теоретико-методологічна модель. Вона охоплює такі ключові аспекти, як структурні компоненти, функції та психологічні механізми розвитку особистісної стійкості студентів у складних життєвих обставинах.

Усі наукові положення, висновки та практичні рекомендації, представлені в дисертації, базуються на ретельно зібраних і проаналізованих даних, є достатньо аргументованими та логічними. Вони відповідають меті дослідження, забезпечуючи його теоретичну і практичну значущість. Застосування як кількісних, так і якісних методів дослідження дозволило забезпечити об'єктивність і високий рівень достовірності отриманих результатів.

Зміст та результати дисертаційного дослідження висвітлені у публікаціях, зокрема: 4 статті у наукових фахових виданнях України категорії Б (3 з яких – одноосібні), 1 – у колективній монографії, 1 – у методичному посібнику, 3 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Дисертаційна робота має традиційну структуру наукового дослідження та викладена на 364 сторінках, з яких основний текст становить 236 сторінки.

Робота включає вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, додатки і список використаних джерел, що нараховує 328 найменувань, з яких 86 – іноземними мовами. У тексті представлено 25 таблиць і 32 рисунки, які наочно ілюструють отримані результати дослідження.

Науковий і літературний рівень викладення матеріалу у дисертаційній роботі заслуговує на високу оцінку, адже текст поданий логічно, структуровано та в науково обґрунтованому стилі.

У вступі чітко обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету дослідження, яка безпосередньо відповідає темі роботи, та конкретизовано її через відповідні завдання. Також було висвітлено наукову новизну, практичну значущість дослідження і подано інформацію щодо його апробації.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження резильєнтності студентської молоді у складних життєвих обставинах» присвячений детальному аналізу наукових джерел щодо феномена резильєнтності особистості та специфіки її прояву в студентському віці. Вагомим здобутком розділу є розробка та обґрунтування цілісної психологічної моделі розвитку резильєнтності студентської молоді, у структурі якої авторкою виділено мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-регуляційний та поведінковий компоненти. Окрім цього, у розділі чітко визначено відповідні психологічні механізми (ціннісні орієнтації, самомотивацію, рефлексію, емоційну саморегуляцію, копінг-стратегії), функції феномена та комплекс взаємопов'язаних психологічних умов, що забезпечують ефективне відновлення та збереження ментального здоров'я молоді у кризових ситуаціях. Виконаний аналіз демонструє глибоку обізнаність здобувачки у проблематиці та її здатність працювати з комплексними науковими даними.

Другий розділ «Емпіричне дослідження психологічних умов розвитку резильєнтності студентської молоді в складних життєвих обставинах» присвячений опису методології, процедури та результатів констатувального етапу експерименту. Здобувачка продемонструвала високу методологічну культуру, підібравши адекватний комплекс психодіагностичних методів та методик для ретельного оцінювання кожного з виокремлених структурних

компонентів резильєнтності. У межах цього розділу авторкою обґрунтовано чітку систему критеріїв та показників досліджуваного феномена відповідно до його мотиваційно-ціннісного, когнітивного, емоційно-регуляційного та поведінкового компонентів, а також диференційовано рівні його розвитку. Математико-статистичний аналіз отриманих емпіричних даних дозволив виявити середній та низький рівні розвитку резильєнтності. Отримані результати констатувального зрізу логічно підтвердили наявність психологічного запиту молоді на підтримку та стали надійним підґрунтям для розробки цілеспрямованої розвивальної програми. Глибина використаних інструментів і статистичних методів відповідає сучасним вимогам до досліджень цього типу, що забезпечує високу надійність отриманих результатів.

Третій розділ «Методи і засоби забезпечення психологічних умов розвитку резильєнтності студентської молоді у складних життєвих обставинах» присвячено обґрунтуванню, розробці та експериментальній апробації авторської тренінгової програми, спрямованої на розвиток інтернальних ресурсів і підвищення особистісної стійкості студентів. У межах розділу детально описано структуру програми, заняття якої орієнтовані на послідовну оптимізацію мотиваційно-ціннісного, когнітивного, емоційно-регуляційного та поведінкового компонентів резильєнтності. Реалізація програми здійснювалася поетапно із застосуванням різнопланового методичного інструментарію: соціально-психологічного тренінгу, арт-терапевтичних технік, аналізу кейсів, рефлексивних щоденників та індивідуальних консультацій. Математико-статистична верифікація результатів формувального експерименту довела високу ефективність впровадженого комплексу психологічних умов. Позитивні трансформації виявилися у значному підвищенні рівнів емоційної саморегуляції, когнітивної гнучкості та формуванні продуктивних копінг-стратегій у студентів експериментальної групи, що підтверджує прикладну значущість дослідження для вищої школи.

На підставі аналізу основного змісту дисертаційної роботи можна зробити висновок, що поставлена мета дослідження була повністю досягнута. Робота є

завершеною науковою працею, яка відповідає вимогам до дисертаційних досліджень.

Водночас, визнаючи високий рівень виконання роботи, варто відзначити деякі дискусійні моменти та зауваження:

1. У дисертаційній роботі ґрунтовно розкрито сутність феномена резильєнтності студентської молоді та проаналізовано основні теоретико-методологічні підходи до його розуміння й вивчення. Водночас доцільно було б дещо чіткіше окреслити співвідношення понять «резильєнтність», «стресостійкість», «життєстійкість» і «психологічна стійкість» та визначити їх спільні і відмінні риси, оскільки ці категорії часто вживаються у науковому дискурсі як змістовно близькі.

2. Однією із психологічних умов розвитку резильєнтності студентської молоді в складних життєвих обставинах дисертанткою визначено психолого-педагогічну та соціальну підтримку студентів в умовах освітнього середовища. Разом із тим, доцільно було б більш детальніше висвітлити роль університетської спільноти, зокрема студентської групи, як соціального ресурсу розвитку резильєнтності студентів.

3. Схвальним вважаємо ґрунтовний кількісний та якісний аналіз дисертанткою результатів емпіричного дослідження. Однак, на нашу думку, варто було б більш поглиблено проаналізувати взаємозв'язок резильєнтності з особливостями навчально-професійної діяльності студентів в умовах стресових ситуацій.

4. Результати формувального експерименту засвідчили ефективність розробленої програми розвитку резильєнтності студентської молоді в складних життєвих обставинах. Водночас перспективою подальших наукових досліджень могло б бути здійснення порівняльного аналізу гендерних особливостей розвитку резильєнтності у студентів.

Висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки дисертаційного дослідження Х. Б. Дзюнь. Головні наукові положення, результати та висновки сформульовано у дисертації

справляють враження оригінальних достатньо аргументованих та практично корисних.

Дисертація Дзюнь Христини Богданівни на тему: «Психологічні умови розвитку резильєнтності студентської молоді в складних життєвих обставинах» є завершеним науковим дослідженням, яке містить теоретичне та експериментальне обґрунтування психологічних умов, компонентів і механізмів розвитку резильєнтності студентської молоді під впливом складних життєвих обставин. Отримані результати наукового дослідження, представлені наукові положення та практичні рекомендації дозволяють на сучасному методичному рівні вирішувати важливе наукове завдання сучасної психології. За актуальністю, науковою новизною, теоретичною та практичною значимістю повністю дослідження відповідає Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а авторка дисертації – ДЗЮНЬ Христина Богданівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

**Доцент кафедри громадського здоров'я
та фізичного виховання
Навчально-наукового інституту
соціально-гуманітарного менеджменту
Національного університету
«Острозька академія»,
кандидат психологічних наук, доцент**

**ПІЛІПС
ПІНТЕР "ЖУЮ"
НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ
КАДРІВ НАУ "ОА"**

Handwritten signature of Anna Pilyman.